

Csoda egy lágymányosi udvaron

Az épület a legjobb pesti hagyományokat követi

A sok mellbevágóan színes, indokolatlan formai burjánzást sem restellő, új budapesti házak többségéről eldönthetetlen, vajon mi indíthatta tervezőjét az épület jellegének kiválasztására. A város egyes negyedeit meghatározó hagyomány miféle értelmezése, megértési kísérlete eredményezi a környező házak iránt – általában megfigyelhető – alázatoskodó vagy pökhendi mélyen rejlő régi építészettel és a kortárs nemzetközi tendenciákkal szemben is megmutató teljes összevisszaságban fedezhető föl ez a legkisebb közös többszörös. Így aligha remélhető, hogy az elmúlt öt-hat esztendő során Budapesten fölépült mintegy hatszáz épület stílusi értelemben összeírják, a szellemi elszigeteltségben születő házak ugyanis legfeljebb egy-egy for-

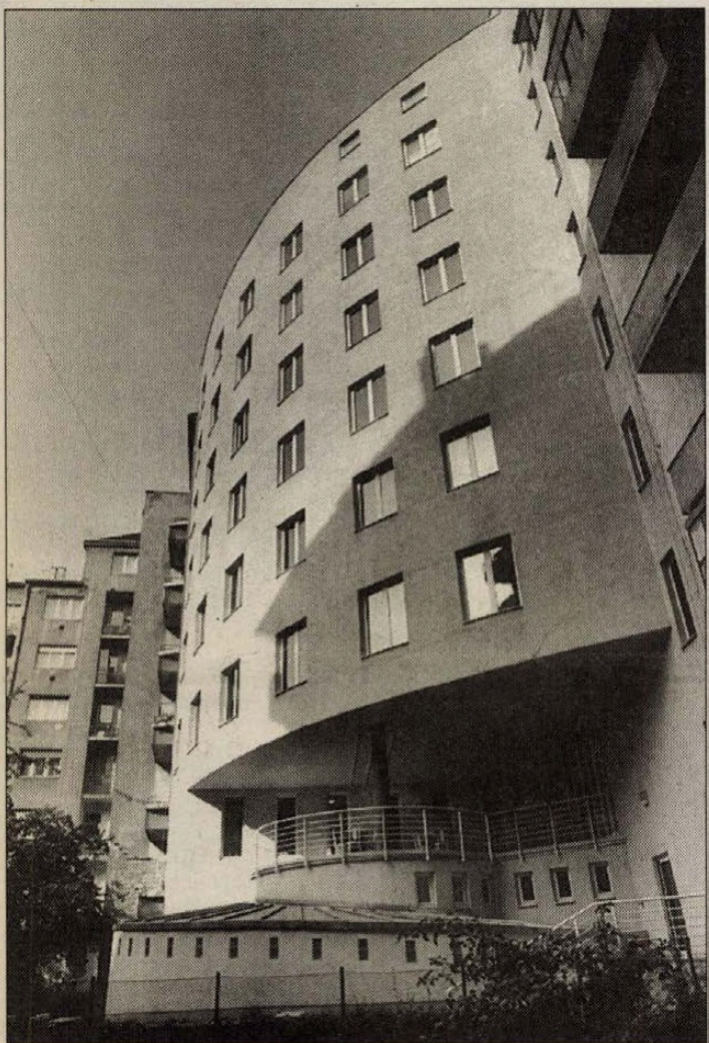
mai ötlete vándorlásáról tanúskodnak. Nincs igazán feszültség, egymásnak felelő viszony közöttük, s az egyes épületek zöme sem értékelhető kulturális szempontból; a homlokzat csinosítása nem lehet azonos az ellentétes irányú szerkezeti és formai kialakításban megnyilvánuló közvetett üzenet, vélemény, tiszteletadás vagy a jövőnek szóló útmutatás kifejezésével. Mintha megszokták volna a szellemi folyamatoság vagy a modernizmus hazai etalonjai és a jelenkor hétköznapi gyakorlata között. Úgy tűnik, felejtetni könnyű, tanulni nehéz.

Valami hasonló szűrhető le tapasztalat gyanánt az olyan házak példáiból is, amelyek – ritka kivételként – magukon viselik a pesti építészeti legjobb hagyományait. A Lágymányosi úton 1989 és 1991 között fölépült irodaház, a spanyolosan hosszú nevű Magyar Tudományos Akadémia Számítástechnikai és Alkalmazási Kutató Intézete Számítóközpontjának

épülete annak ellenére ilyen, hogy utcai kialakítása keveset mutat erejéből. A ház valódi attrakciója egy belső, házakkal övezett udvarra néz. Az egykor, két másfél emeletnyi szintkülönbségű szomszéd házak közötti telken fölnőtt épület jobb-ról egy tízes évekből származó historizáló lakóépülethez, balról pedig egy (általában az Újlipótváros építészete) jellemző harmincas évekből modernista ház között kellett rátaláljon a megfelelő homlokzati formákra. Dobai János amilyen biztos arányérzékkel találta meg házának udvari oldalán a funkcionális követelmény (minél nagyobb belső tér) és a formai szükségszerűség (szomszédos házak közötti átmenet biztosítása) helyes ötvözetét, éppoly bátorítanul, s a belső megoldás nagyvonalúságától eltérően alakította ki az utcai oldalt. A környékre meghatározó függőleges és szimmetrikus rendszerek ellenére két egymásra vont homlokzat sík eltolásával kísérletezett. Ezzel sem a helyi szokás mellett, sem pedig – a szintén elfogadható módon – ellenükben sem foglalt állást. Csak a burkolásul használt mészkő anyaga alkot közösséget a mellette álló modernista házával, ám ennek is piszkolódo, szürkülő felülete a mérsékelt vállalkozókészség kedvtelenségét sugározza.

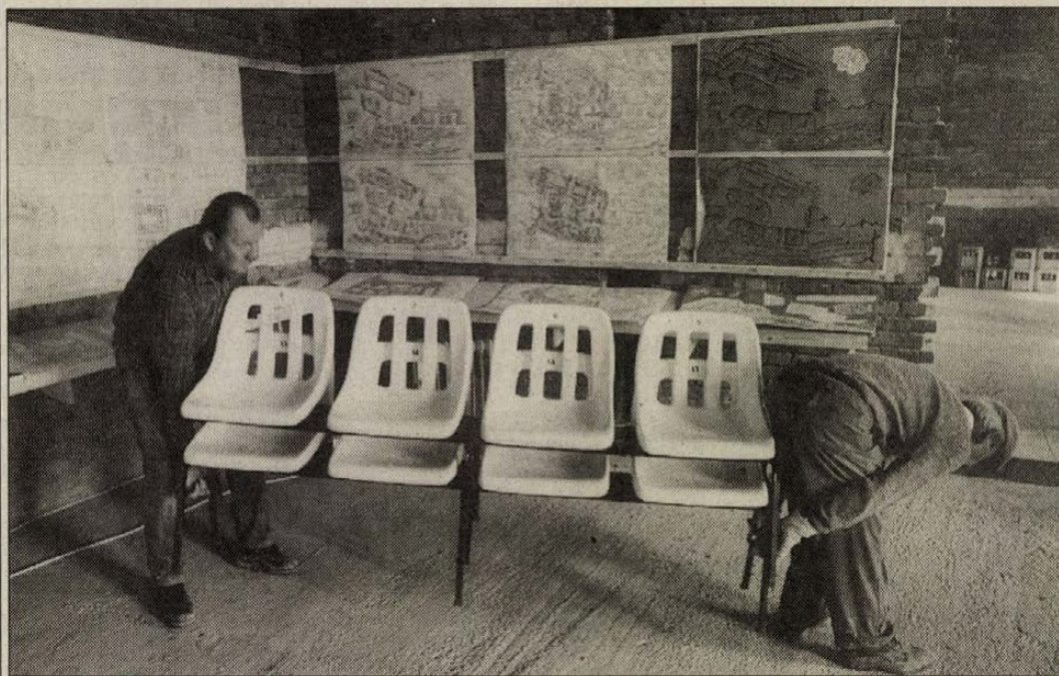
Az eltérő mélységű szomszédos épületek udvari tűzfalainak végei közötti 45 fokos egyenesre szerkesztett homlokzati ív tisztá formálása azonban a harmincas-negyvenes évek budapesti építészete legszébb modernista előzményeit idézi föl, noha a nagy elődöknél (Fischer József, Kozma Lajos, Gerlőczy Gedeon vagy Domány Ferenc) némileg szerényebb módon. Eppen az a hagyomány ez, amely a maga korában – első-sorban a tömeg kérdésének megoldásaival – a legérvényesebb és legsikerültebb választ adta a budapesti eklektikus építészeti által kialakult méret-és arányproblémákra úgy, hogy elvetette az épületkülső cízellálásának irodalmiaszkodó módjait. Dobai János épülete ezért fontos. Következésképpen vállalja az ötvenes években el-sorvadt modernista hagyományt, amelynek nem is a szocializmus építészetre gyakorolt ideológiai megterheltsége, sokkal inkább az ideológiai, esztétikailag – jobb híján – posztmodernnek nevezett zűrzavarral szembeni ellenállás miatt van jelentősége.

Bojár Iván András

TEKNŐS MIKLÓS FELVÉTELE

Kormányzati döntésre várnak a Szent György téren

SZABÓ BARNABÁS FELVÉTELE

Ötven év után először a Sándor-palotában

– Teljesen érthetetlen, miért emlegetnek sokan még ma is kormányzati negyedet, amikor a Szent György tér környékén folyó munkákról esik szó. Az elmúlt hónapokban megtettünk mindent, hogy világossá váljon: a várbeli munkálatok a későbbi – remélhetőleg minél hamarabb megszülető – döntés előkészítését szolgálják – mondja Szamkó Katalin, a nemrégiben lemondott miniszteri biztos, Vukov Konstantin műszaki titkára, és hozzáteszi: az eredeti értelemben vett kormányzati negyed ötletét valójában régen elvetették, a nyáron elkészült határozatát is csak a köztársasági elnök hivatalát tartotta a Várba helyezhetőnek. A költségvetésből kapott összegnek egyébként mindössze két százalékát fordították a kormányzati negyed körüli vizsgálatokra, a többi

pénzt a terület rehabilitációjára költötték.

A Szent György téren sétálva szinte minden méteren akad látnivaló. Igaz, a Honvédelmi Minisztérium romjai mögött június vége óta áll a munka – a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója leváltotta az ott dolgozó régészt, Feld Istvánt, – az erre szánt pénzből azonban megkezdtek a munkát a terület nyugati peremén, a volt királyi istállók fölött. Az embermagasságú szemét- és törmelékkipac eltakarítása után nemcsak az ismert romok kerültek elő, hanem fellelték az alattuk húzódó középkori maradványokat is. Ugyancsak rendkívül sikeresnek bizonyultak Zádor Judit és Altmann Júlia ásatásai: a Sándor-palota udvarán és a Színház közben feltárták a ferences kolostort, a Színház utca alatt

pedig nem is egy, hanem több egymásra rétegződött középkori utcaszint bukkant elő. Megtalálták a Vár alatti barlangrendszer itteni szakaszát is. A Honvédelmi Minisztérium alatti pincészekaszról a régi térképek adtak hírt, s csak most került elő a lejárata.

– A mostani ásatás rendkívüli lehetőséget adott a régészeknek. Az a célunk, hogy a leleteket megőrizzük, bármikor bemutat-ható állapotban konzerváljuk. A Színház köz ennek megfelelő burkolatot kap, a kamionokat nem is engedik ide vissza – mondja Szamkó Katalin.

A miniszteri biztos munkatársai egyelőre sok kérdésre nem ismerik a választ. Azt tudják, hogy az idei évre kapott pénz nagyobbik hányadát nemrégiben el is vonták tőlük. Kétséges viszont, hogy jövőre mennyi pénzből gazdálkodhatnak, milyen feladatokkal foglalkozhatnak. Remélik, hogy a kormány végre dönt: meghatározza a fél évszázada romos, elhagyott terület végző funkcióját, eldönti, mit és mikorra akar itt létrehozni.

A miniszteri biztos titkára hangsúlyozza: az ő feladatuk a rehabilitáció előkészítése, így a későbbi felhasználással nem foglalkoznak. Csak emlékeztethetnek arra, hogy a Szent György tér környéke a világörökség része, ahol évente egymásfél millió turista fordul meg.

N. K. J.

A papírépítészet helyébe jöhet a valódi

Aki személyesen is ismeri, tudja, milyen állhatatos alkotó Bachman Gábor. Milyen következetesen és igazságra szomjazó indulattal dolgozik, s hogy ebből fakadó energiái mennyire fegyvermezett, átgondolt művek létrejöttéhez járulnak hozzá. A közéleti, a társasági Bachman mintha valaki más, harcosabb, iránytalanabb indulatú lenne annál, akit építészeti modelljeiből, festményeiből, díszletterveiből összeáll, nagyon is józanul szervező, munkássága alapján ismerheti meg.

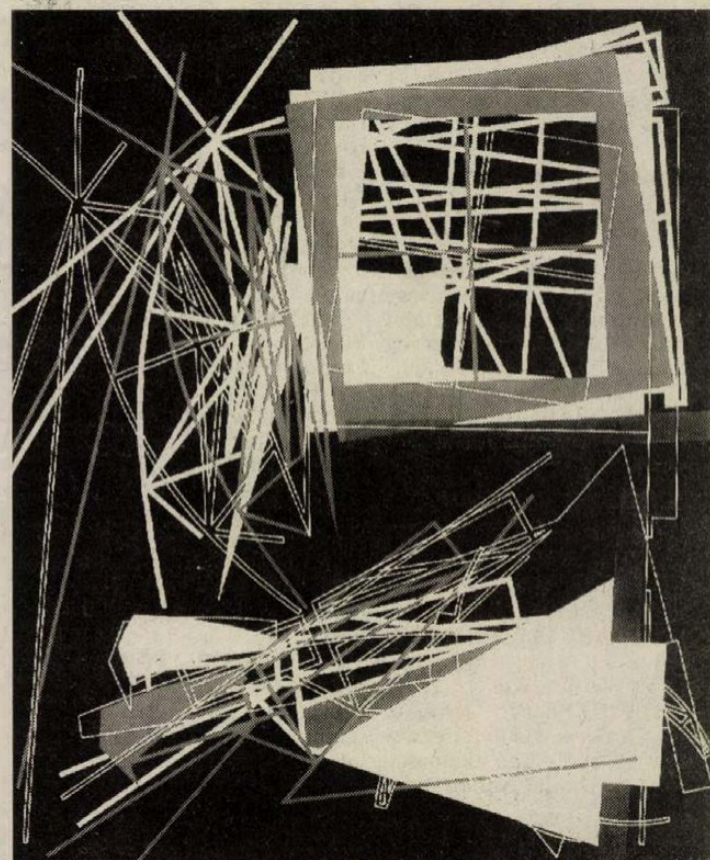
Ezt a munkásságot lehet most áttekinteni egy, a Ludwig Múzeumban Kelemen Károllyal közösen tartott kiállítás alkalmából megjelent katalógusban, amely felöleli Bachman festészeti, modell-, szín-, és filmdíszlettervezői tevékenységét. Átlapozva az alighatványoldalas füzetet is megdöbben, hogy a negyvenkét éves művész milyen sokat dolgozott máris, s hogy ezekből a munkáiból milyen kevés maradt meg végleges formában. Persze vannak olyan építész-tervezők, akik szinte sosem építenek, nem keresnek, nem kapnak konkrét megbízásokat, ezek azonban időről időre kiállításokon, meg-megjelenő albumaikban számolnak be a végzett munkáról. Így aztán e

tervek szellemi értékei valahogy mégiscsak eljutnak a szakmához, szélesebb közönséghez egyaránt. Bachmannak ez idáig azonban sem a nagy terv megépülte, sem az életmű eddigi eredményeit elemző módon, alaposan feldolgozó könyv kiadása nem jutott részül. Annál is sajnálatosabb ez, hiszen következetesen épülő munkásság ez, amelyben a különböző alkalmazotti és művészi feladatok is egyazon formai és gondolati problémákat feszegetnek. Bódy Gábor, Xantus János, Sándor Pál filmjeihez készített látványtervei például, amelyek mindig többet jelentettek a filmjeleneteket szükség-szerűen körbefogó kulisszák, a látvány expresszív erejével önálló alkotóelemmé lépve elő, maguk is hozzájárultak a filmi gondolat kifejezéséhez. De hivatkozni lehetne arra az építészeti gyakorlatra is, amely Bachman szándékától függetlenül is a hazai építészet belüli egyedül kapcsolt politikai üzeneteket a konstruált formákhoz, az 1986-ban elkészült, majd egy év után elbontott Munka-Tett kocsmá, vagy a Rajk Lászlóval közösen, Nagy Imre és mártírjarsainak temetésére tervezett Hősök tere látvány kapcsán. Szomorú látni, ahogy ez az alapos, átgondolt és következetesen –

mondhatni tervszerűen – formálódo művészi program nem válik valósággá, egyetlen ház, egyetlen maradó utcai látványosság nem viszi tovább a bennük élő jelenkor üzeneteit, s csüggesztő az is, hogy most a katalógus apropóján mégis a meg nem jelent összefoglaló album hiányán kell morfondírozni. A katalógus ugyanis nem vállalhatta magára Bachman életművének eddigi összegzését, valójában a kiállítás tematikája erőszakolta ki, hogy egy-fajta visszatekintést is magába foglaljon. A Ludwigban kiállított építészeti modellek mellett ugyanis egy olyan festményekből álló sorozattal mutatkozott be az építés, amelyek formai kiindulásai a korábbi építészeti tervek.

Bachman számára bevallottan semmit nem jelentenek a funkció vagy kompozíció kategóriái. Művészi tevékenysége azonban semmiképp nem emelhető ki az európai művészet vizuális hagyományból, amelynek generációról generációra, afféle törtartétegeként egymásra rakódó, egymást átható szintjei, jó néhány évezredre a funkcionális elvárás, tartalmi- és kompozicionális rend követelményei között formálódtak. Ezért a katalógus létrehozásához alkalmas nyújtó kiállításon bemutatott építészeti

festményei, akár a megfogalmazott alkotói szándéktól függetlenül is érvényesen vizsgálhatók e szempontok alapján. Az ilyen irányú figyelem valójában elkerülhetetlen is, hiszen az itt kiállított festmények a festészet alkalmazott, kísérleti területének művei. Olyan két-dimenziós szerveződések, amelyek Bachman korábbi modelljeinek, tér- és tömegstruktúrájának konvencionális és expresszív leképezései. Konvencionális abban az értelemben, hogy magukba foglalják az épületformákat közzémegegyezés alapján síkra vetített rajz vonalait, amelyek itt – elszakadva elvont jelszerűségektől – pusztán ergonómiai és dinamikai értékeik szerint képeznek alapot, kiindulási pontot a rájuk épülő szingazdag, érzéki vonal- és foltrendszernek. Adottak tehát a képszerkezet rendjét, felépítettségét meg-alapozó tényezők, amelyeket, ha másért nem, pusztán a megértés kedvéért érdemes kompozíciónak nevezni ezután is. A tervezett jeleget adó, egyszerűséget sugalló szikár vonalak érzelmi hidegségét, az orosz konstruktivizmus fekete-fehér-vörös rendjéből kilé-pő, meleg tónusú barnákat, ok-kereket, sárgákat és azokat el-lentételező kékeket színsávok és foltok oldják.

Bachman Gábor: Na-ne II. 1994.

A képzőművészet eseményeit követő avatott szemlélő, kritikus, vagy érdeklődő legalább annak örülhet, hogy amiként eddig, Bachman ezután is mag-gas színvonalú és gondolatgaz-dag művekkel lepi meg. S hogy miként történik ez a későbbi-

ekben, erre szolgáljanak a katalógus bevezetőjét jegyző mű-zeumigazgató, Néray Katalin szavai: „Az utópianak vége, a dezillúzió egészségesebb szelei fújnak, a papírépítészet helyé-be jöhet a valódi.”

B. I. A.